

ТАЛАБАЛАРНИНГ ТЕХНИК ИЖОДКОРЛИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ШАРТ ШАРОИТЛАРИ.

University of science and technologies
“Аниқ фанлар” кафедраси катта ўқитувчиси
Мурадов Салахиддин Джуманазарович.
Salohiddin.muradov.78@mail.ru

University of science and technologies
[Иқтисод факультети](#)
[Суннатиллаева Манзура Қудратилла қизи](#)
[Банк иши ва аудит йўналиши 1/23- гуруҳ талабаси](#)

University of science and technologies
[Молия ва молиявий технологиялар йўналиши](#)
[1 курс 1/23-гуруҳ талабаси](#)

[Анваржонова Мафтуна Мухтор қизи](#)
University of science and technologies
[Молия ва молиявий технологиялар йўналиши](#)
[1 курс 1/23-гуруҳ талабаси](#)
[Махмуджонова Хадича Жахонгир қизи](#)

Аннотатсия: Ушбу илмий мақолада талабаларнинг техник ижодкорлик компетентлигини ривожлантиришнинг педагогик шарт шароитлари, талабаларнинг техник ижодкорлик компетентлигини ривожлантиришда инновацион янгилик ва фаол ижодкорлик, креатив ва компетентлик, глобаллашув жараёнида рақамли технологиялар ўрни ва креатив потенциални ривожлантириш муомолари куриб чиқилган.

Калит сўзлар: Педагогик фаолият, инновацион янгилик, фаол, ижодкор, муаллифлик ғоялари, педагогик вазият, қобилият, креатив компетентлик, глобаллашув жараёни, технология, методик, инновацион, касб, дидактика, билим, кўникма, малака.

Техноген цивилизация жараёни акцелерация ва глобаллашув даврида давлат ва жамиятнинг ривожланиши илм - фан, техника ва технологиялар соҳасида эришилган ютуқлар, 2030 йилгача таълимни ривожлантириш концепциясини ишлаб чиқилиши, Олий таълим муассасалари инновацион-технологик ғоялар ва рақамли технологияларнинг бевосита иштирокида фикр алмашадиган мулоқот марказларига айлантириш, ёш олимлар ва талабаларнинг ташаббус кўрсатишлари учун зарур шарт - шароитлар яратиш зарурияти Олий таълим тизимида фаолият юритаётган илмий кадрлар салоҳияти, уларнинг келажак истиқболлари, ижодкорлиги ва компетентлиги билан боғлиқлигини ижтимоий ҳаётнинг ўзи кўрсатмоқда .

Дарҳақиқат бугунги кунда таълим ва тарбия ишларининг сифат даражасини кўтариш бирламчи ўринни эгаллайди. Таълимнинг сифатини таъминлашга жуда кўп омиллар ўзининг таъсирини кўрсатади. Булардан бири, талабаларнинг ижодкорлиги ва компетентлигини ривожлантириб боришидир. Касб – бу биринчидан, инсоннинг яшаш манбаи бўлса,

иккинчидан унинг ўз-ўзини ривожлантириб бориш воситаси ҳисобланади. Креативлик талабаларда ўз-ўзидан пайдо бўлиб қолмайди. У тарбиячининг янгиликларга бўлган интилиши, уларни ўзлаштириш ва ўзининг педагогик фаолиятида фойдалана олиш жараёнида учрайдиган қийинчиликларни енгиб ўтиш, инновацион ва рақамли технологиялар янгиликларни ўзининг фаолиятида фаол, ижодкорлик билан қўллай олиш, ўзининг муаллифлик ғояларига эга бўлиш ҳамда турли педагогик вазиятларда ижобий ечимларни эвристик йўл топа олиш қобилиятлари билан боғлиқ бўлган ижодкорлик ва компетентликга эга бўлишни талаб этади. Яъни барча педагоглар ҳам ўзининг педагогик фаолиятида маълум ижодкорлик компетентлик кўрсаткичларига эгадир. Бу уларнинг реал ижодкорлик компетентлиги ҳисобланади. Лекин уни идеал даражасига кўтариш ишлари маълум саъи ҳаракатларни, шарт-шароитларни талаб этади. Ижодкорлик потенциални кўтариш идеал ижодкорлик компетентликга эришишнинг илк қадами ҳисобланади. Олимларнинг фикрича, ижодкорлик потенциал ўзгариб турадиган жараён ҳисобланади. Талабаларнинг ҳам ижодкорлик потенциалини ривожлантириб бориш даврнинг ижтимоий талаби бўлиб бораверади. Чунки талабалик фаолиятни самарали ташкил этиш жамият тараққиёти билан ҳамнафас тарзда талабалардан ўз устида ишлашнинг, ўзини ижодкорлик фаолиятларини бойитиб боришини, илм-фаннинг ютуқларидан бохабар бўлиб, уларни ўз фаолиятига сингдириб боришини талаб этади.

Талабаларнинг ўз фаолиятида юксалтиришга доир ижодкорлик потенциалини ривожлантириш:

Биринчидан талабанинг шахсий эҳтиёжи, мақсади, ниятлари, иродавий сифатлари ҳамда «Мен» концепцияси билан, яъни талаба шахсининг бевосита ўзига боғлиқдир. Бунда талаба онгли равишда:

- ўзининг касбий билимини доимо ошириб бориши;
- талаба ўзининг тажрибаларини доимо бойитиб бориши;
- ўз соҳасидаги сўнгги инновацион янгиликларни рақамли технологияларни билиши ва уларни ўзининг фаолиятида ўринли ва унумли қўллай олиши;
- маълумотларни ижодий қайта ишлаш малакаларига эга бўлиш;
- педагогик фаолият жараёнида индивидуал ва психологик ўзига хос жиҳатларига мос тарзда иш тутиши- новаторлик хусусиятларга эга бўлиши муҳим.

Ю.А.Сергиенко билан Т.В.Сунякиналар педагогларнинг креативлигини ошириш билан боғлиқ бўлган фаолият турларини қўйидагича белгилайди. Булар:

- педагогнинг инфорацион фаолияти. Яъни педагог жамиятда, ўз соҳасида бўлаётган янгиликлардан доимо бохабар бўлиб бориши талаб этилади;
- ташкилий-прогностик фаолият, яъни педагог ўз фаолиятида муваффақиятларга эришиш учун унинг мавжуд аҳволини ҳамда истикболини белгилаш;
- ташкилий фаолият;

Илмий изланишлар ва тадқиқотларимиз жараёнида бир қатор педагог олимларимизнинг мазкур соҳага оид илмий изланишлари тўғрисидаги фикрларини

мушоҳада қилдик ва талабаларининг ижодкорлик компетентлигини ривожлантиришнинг педагогик мазмунини: таълим-тарбия жараёнига дидактик

ёндашадиган бўлсак, бу жараённинг асосий компонентлари (таълим мақсади, таълим мазмуни, ўқитиш методи, ўқитиш воситаси, таълим натижаси) асосида қуйидагича гуруҳлашимиз мумкин:

- таълим мақсади билан боғлиқ инновацион таълим интеграцияси;

- таълим мазмуни билан боғлиқ педагогик инновациялар: янги дастур, дастурни

такомиллаштирувчи, ўқув материални тўлдирувчи;

- таълим мазмунини лойиҳалашга кўра – меъёрий ҳужжатлар ўзгариши асосида

режали, олдиндан ўйланган, ички ва ташқи;

- ўқитиш методи билан боғлиқ педагогик инновацион муҳит;

- олий таълим тизимида ўқув машғулоти шакли ва турида: даражасига кўра

такомиллаштириш, кўринишини ўзгартириш, маълум услубиёт элементларини янгича талқинда ишлаб чиқиш;

- ўқитиш воситаси билан боғлиқ таълим мазмуни;

- таълим натижаси билан боғлиқ таълим мазмуни;

Фикримизча, олий таълим муассасалари талабаларининг ижодкорлик компетентлигини ривожлантириш дидактик имкониятларини такомиллаштиришда таълим мазмунига мос, шунингдек таълим жараёнининг бошланғич босқичида талаб этилган замонавий ижодкорлик компетенцияларга эга бўлган рақобатбардош кадрларни етиштириш шарт - шароитларини тўғри ташкил этиш муҳимдир.

Педагогик луғатларда яратувчанлик, ижодкорлик (инг. «create» креатив компетентлик). Ижодкорликнинг бу тури талабаларнинг янгилик яратиш, ижодкорлик ва ташкил этиш сингари кўникмаларга эга бўлиши билан боғлиқ. Ижодкорлик фақатгина янги ғояларни яратиш учунгина эмас, балки шахснинг турмуш тарзи ва маънавиятини юксалтириш учун ҳам катта аҳамиятга эга.

Ижодкорлик – бу ижодий қобилият даражаси, шахснинг барқарор сифати ҳисобланадиган ижод қилишга бўлган қобилияти бўлиб у тафаккур билан боғлиқ. Ижодкор тафаккур – бу шахснинг ўз олдида турган вазифаларини ностандарт ҳал этиш ҳамда ўз мақсадларига эришишнинг янги, янада самаралироқ йўллари топиш қобилиятидир. Яъни ижодкорлик асосан бошқаларга ўхшамаган ғояларни ўйлаб топиш, анъана тусига кириб қолган фикрлашдан қочиш ҳамда муаммоли вазиятларни тез ҳамда самарали ҳал этиш йўллари билиш бўлиб инсондаги ижодкор қобилиятини шакллантириш ва ривожлантиришга асос яратадиган индивидуал сифатларининг ҳамда фикрлаш қобилиятларининг бирлигидан иборат

бўлади.

Ижодкорлик термини Англия-Америка психологиясида 60-йилларда пайдо бўлиб,

у интеллект билан боғлиқлиги масалалари ҳамда ижодкорликнинг психологик жиҳатлари ва унинг ҳар бир шахснинг индивидуал ўзига хусусиятларига боғлиқлиги ўрганилган. Масалан, 1950-йилларда Ж.Гилфорд ва унинг тарафдорлари томонидан интеллектуал омиларни таълимий йўналишларда қўллаш, ижодкорлик хусусиятларни ўрганиш ҳамда баҳолаш масалалари таҳлил этилиб, натижада 16 гипотетик интеллектуал қобилиятларни ажратиб кўрсатган. М.Н.Гнатко эса ижодкорликнинг механизми бўйича изланишлар олиб борган ва уларни қўйидаги иккита турга ажратган:

- потенциал ижодкорлик - бу ижодкорликнинг зарурий шarti бўлиб, қандай шароит бўлмасин инсоннинг ижодкорликга тайёр туриши, шунинг натижасида ўз ғояларини амалга оширишидир.

- фаолиятдаги ижодкорлик – бу муайян бир соҳадаги ижодкорлик ҳисобланади.

Ж.Гилфорд ижодкорликнинг белгиларини аниқлаган бўлса, М.Н.Гнатко эса креативликнинг компонентларини умумлаштирган. Бу эса, бўлажак тарбиячиларнинг ижодкорлик компетентлигини ривожлантириш жараёнида ҳар бир педагог белгиланган таълим бериш мақсадига эришиш бўйича таълим берувчи ва таълим олувчилар ўзаро фаолиятини тартибли ташкил этиш йўлини танлайди деган илмий хулосага келишимизга сабаб бўлади. Масалан анъанавий методлар (унинг асосида фалсафий ва педагогик тизимлар ташкил этади), кўргазмали методлар, акс эттирувчи методлар, китоб билан ишлаш методи, видео методлар. Бу борада мақсадига кўра методларнинг турларини таҳлил этар эканмиз уларни икки тоифага ажратишни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

- дидактик мақсади бўйича методларнинг турлари;

- қабул қилиш-билиш фаолияти характери бўйича методларнинг классификацияси;

Талабаларнинг ижодкорлик компетентлигини ривожланишининг дидактик имкониятларини такомиллаштиришда мазкур методлар ўзига хос вазибаларни бажаради яъни: мотивлаштирувчи, ташкиллаштирувчи, ривожлантирувчи, тарбиявий. Демак, талабаларнинг ижодкорлик компетентлигини ривожлантиришда таълим методларини ҳам мақсадга мувофиқ танлаш ва ўз ўрнида қўллаш талаб этилади. Шунингдек таълим (ўқитиш) воситалари (дидактик воситалар): тарбиячилар ва талабалар томонидан билимларни ўзлаштириш учун қўлланиладиган моддий ва идеал объектлар таълимий ва тарбиявий вазибаларни ҳал этишга ёрдам беради; иккинчидан тарбиячи ва талаба томонидан таълим жараёнида қўлланиладиган турли объектлар; қўйидагиларни таъминлайдиган жиҳозлар, ёрдамчи таълим воситалари ва ўқув-ижодкорлик материаллари:

- ўқув материални намоиш этиш ва визуализациялаш, уни тушуниш ва эслаб

колиш;

- ўқув материални мустақил тарзда мустаҳкамлаш ва қўлаш учун имконият яратади.

Талабаларнинг ижодкорлик компетентлигини ривожлантиришда ўқув - методик қўлланмалар, методик тавсиялар, методик ишланмалар, ўқув дастурлари, ўқув режаси, маъруза матнидан оқилона фойдаланиш муҳим педагогик омил бўлиб ҳисобланади.

М.Т.Мирсолиеванинг таъкидлашича, бугунги кунда талабаларни касбий ижодкорлигини шакиллантирувчи олий таълим муассасаларининг рақобатбардошлиги инновацион фаолият муҳитида таълимнинг интеграциясида улардан фақат ўз ижтимоий-маданий вазифасини бажаришнигина талаб қилмай, балки уларни илмий-таълим халқаро марказларига айлантиришни тақозо этади. Олий таълимда таълим ва илмий-тадқиқот фаолиятини интеграция қилишнинг мақсадлари илмий тадқиқотларни кадрлар билан таъминлаш, олий таълим ўқув дастурлари бўйича таълим олувчиларни тайёрлаш сифатини ошириш, тахсил олувчиларни илмий ходимлар раҳбарлигида илмий тадқиқотлар олиб боришга жалб қилиш, таълим фаолиятида фан ва техника соҳасидаги янгиликлар ва ютуқлардан фойдаланишдан ва талабаларнинг рақамли технологияларни уз фаолиятларида қўлай олиш куниқма малакаларини ривожлантиришдан иборатдир. Олиманинг фикрларига таянган ҳолда айтиш мумкинки, таълимни модернизациялаш шароитида инновация фаолият муҳитини амалга ошириш механизми ва ташкил этишнинг истиқболли технологияси, замонавий рақамли технологияларидан фойдаланиш, инновацион жараённинг муваффақиятли бориши талабаларнинг ижодкорлик компетентлигини ривожланишига бевосита боғлиқ. Биламизки, таълим тизимидаги ҳар қандай янгилик, ғоя, фикр, инновация бўла олмайди. Бунинг учун ислоҳот фаолиятининг аниқ шакли, мазмуни ва қўлами асос бўлиб хизмат қилади. Талабаларнинг ижодкорлик компетентлигини ривожланиш технологияси бевосита инновация асосида амалга оширилади, яъни методлар янгиланади, тизимли ва давомли бўлади, маълум амалиётда янги фаолият тизимини лойиҳалайди, амалиёт субъектлари позицияларини тўла янгилайди. Бунда фаолиятнинг йўналишлари очилади, замонавий технологиялар яратилади, фаолиятнинг янги сифат самараларига эришилади, натижада амалиётнинг ўзи ҳам янгиланади.

Фойдаланилган дабиётлар:

1.Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 30 сентябрдаги ПҚ - 3955-сонли Қарорига 3-илова 2018-2019 йилларда мактабгача таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар дастури

2.Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислоҳотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 05.06.2018 й. ПҚ-3775

3.Мирсолиева М.Т Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг касбий компетентлигини ривожлантириш механизмларини такомиллаштириш: Пед.фанл.доктори.

...дисс. автореф. – Т.: 2019. – 24 б.

1. Хасанов А.А. Современная теория обучения на межпредметной основе // Science and world. – Volgograd, 2016. -№8 (36), vol II. – С. 76-78

2. Хасанов А.А. Дидактический анализ проблемы межпредметных связей и возможности их использования в средне-специальных учебных заведениях // МОЛОДОЙ УЧЁНЫЙ // ежемесячный научный журнал № 1 (36)/2012 Том II 129-130с. ISSN 2072-0297 Чита-2012 г.

3. Хасанов А.А. Дидактический анализ проблемы межпредметных связей и возможности их использования в средне-специальных учебных заведениях // МОЛОДОЙ УЧЁНЫЙ // ежемесячный научный журнал № 1 (36)/2012 Том II 129-130с. ISSN 2072-0297 Чита-2012 г.

4.A Shavkat. [RADIAL VIBRATIONS OF A VISCOELASTIC SPHERICAL SHELL](#)// Universum: технические науки, 2022, 3-7 (96).

5.S Akhmedov, S Almuratov, M Avezov, H Tuxtayeva, F Hamidov. [Mathematical simulation of calculation of a brake shoe for equivalent concentrated dynamic load](#)// AIP Conference Proceedings 2647 (1).

6.ASN Safarov I.I, Esanov N.Q. [About research of spectra of own oscillations thin-wall plates in magnetic fields](#)// European Journal of Molecular and Clinical Medicine 7 (7), 1109-1116.

7.RA SAFAROV ISMAIL IBRAGIMOVICH, ALMURATOV SHAVKAT NARPULATOVICH, ESANOV . [DYNAMIC CALCULATION OF PIPELINES SHALLOW BASIS ON THE BASIS OF THE THIN SLIM THEORY](#)//

8. Muradov, Salaxiddin Djumanazarovich. "TALABALARNING TEXNIK IJODKORLIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." Educational Research in Universal Sciences 2.14 (2023): 53-56.

9. Khojayeva, G. (2023). O'QUVCHILARNING MUSTAQIL FIKRLASH QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH. Educational Research in Universal Sciences, 2(14), 879–882. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/4548>